

דמי מזונות

חוק המזונות

חוק המזונות מבטיח תשלום לנשים גרושות, נפרדות, ידועות בציבור או נשים שנישאו שנית, שבית הדין פסק להן מזונות אך בן זוגן החייב אינו ממלא את חובתו כלפיהן. סכום התשלום הוא הסכום שנקבע בפסק הדין או הסכום שנקבע בתקנות חוק המזונות – הנמוך בהם. שיעור דמי המזונות שנקבע בתקנות שווה לשיעור הגמלה להבטחת הכנסה להורים עצמאים (משפחות חד-הוריות).

גביית דמי המזונות מהחייבים נעשית בידי רשות האכיפה וההוצאה לפועל (עד אוקטובר 2014 הביטוח הלאומי היה אחראי לגביית החובות). אישה זכאית לתשלום מזונות מן המוסד רק אם היא נוקטת בעצמה הליכים לביצוע פסק הדין או שהפסיקה הליכים כאלה לפני שהגישה בקשה למוסד. כאשר נגבה מן החייב סכום הגבוה מן הסכום ששולם לאישה, היא זכאית לקבל את ההפרש מהביטוח הלאומי.

מספר הנשים המקבלות

הקיצוץ בגמלה להבטחת הכנסה וההחמרות במבחן ההכנסות לגמלה במסגרת חוק ההסדרים לשנים 2002-2003, השפיעו גם על אוכלוסיית הנשים המקבלות דמי מזונות מהמוסד. ב-2018 ירד מספרן בכ-4% – המשך של הירידה הניכרת שהחלה ב-2003, של כ-8%, והתייצבות בשנים 2011-2018 ברמה ממוצעת של כ-4%.

ב-2019 שולמו דמי מזונות ל-14,234 נשים במוצע לחודש – מספר הנמוך ב-3.5% מ-2018 והנמוך ביותר ב-27 השנים האחרונות. זאת ועוד: מספרן של הנשים שקיבלו גם דמי מזונות וגם גמלה להבטחת הכנסה, הוסיף להצטמצם (ראו להלן).

מאפייני הנשים

- מצב משפחתי: בדומה לשנים קודמות, גם בדצמבר 2019 כ-68% מן המקבלות דמי מזונות מהביטוח הלאומי היו גרושות, כ-12% פרודות, 8% נישאו שנית, והיתר, כ-12%, ידועות בציבור (לוח 1). שיעור הנשואות בשנית הלך ופחת לאורך השנים, מ-9% ב-2015 ל-7.5% בשנה הנסקרת. התפלגות הנשים לפי מספר הילדים נותרה יציבה: לרובן (75%) היו 1-2

ילדים ולכ-10% ארבעה ילדים ויותר – לעומת 71% ו-12% בהתאמה בכלל האמהות העצמאיות¹.

- סוג התשלום (פסק דין או תקנות): בדצמבר 2019 כ-76% מן הנשים הזכאיות לדמי מזונות מהמוסד קיבלו את התשלום לפי פסק דין והשאר לפי התקנות: כ-5% קיבלו את השיעור המלא ו-19% את השיעור המופחת בגין הכנסות מעבודה (לוח 2). התשלום הממוצע לאישה היה 2,048 ש"ח חודש (כ-20% מהשכר הממוצע במשק²), אך הממוצע לפי פסק דין היה נמוך בהרבה מהממוצע לפי התקנות (הסכום המלא): 1,970 ש"ח לעומת 3,333 ש"ח לחודש בהתאמה (כ-20% מהשכר הממוצע במשק לעומת כ-32% ממנו בהתאמה). הסכום המופחת של התקנות היה 2,034 ש"ח (כ-20% מהשכר הממוצע במשק).
- מצב התעסוקה: בדצמבר 2019 עלה מספר הנשים העובדות בקרב המקבלות קצבת מזונות בכ-2% (לעומת עלייה של כ-3% ב-2018 וב-2017), והגיע לכ-51% (לעומת 65.5% בקרב הנשים הנשואות).

העלייה בתעסוקה מושפעת בחלקה מההקלה במבחן ההכנסות מעבודה בינואר 2017 לאמהות עצמאיות (חד-הוריות) המקבלות מהביטוח לאומי הבטחת הכנסה, דמי מזונות או קצבת שאירים עם תוספת השלמת הכנסה. עד השינוי הובאו בחשבון 60% מההכנסה שמעל לדיסריגרד (ההכנסה מעבודה שאינה מובאת בחשבון לצורך הזכאות לגמלה), שקוּוּזו מהגמלה, ולאחריו נקבעו שני שיעורי קיזוז: 33.81% מהשכר הממוצע (3,567 ש"ח ב-2019) – קיזוז של 25% מהשכר, ומעל סכום זה נותר שיעור הקיזוז 36%³. הסיבה לירידה בשיעור הנשים העובדות בקרב המקבלות מזונות ב-2019 לעומת 2018-2017 היא ההפחתה במענק העבודה ב-2018 בעקבות הגדלת דמי המזונות ב-2017.

לוח 1: נשים המקבלות דמי מזונות לפי מצב משפחתי (אחוזים). דצמבר 2015-2019

שנה	סך הכל		נשואה לחייב	גרופה	נשואה שנית	אחר
	מספרים מוחלטים	אחוזים				
2015	16,689	100.0	12.7	67.2	9.0	11.1
2016	15,819	100.0	12.6	67.2	8.9	11.3
2017	15,410	100.0	12.4	67.1	8.6	11.9
2018	14,756	100.0	12.3	67.7	8.2	11.9
2019	14,234	100.0	12.1	68.0	7.5	12.4

- **סכום הקצבה:** התשלום הממוצע לנשים עובדות היה 1,801 ש"ח – 17.5% מהשכר הממוצע במשק (לוח 3). בתוספת הכנסותיהן מעבודה, שהגיעו ל-33.3% מהשכר הממוצע, הגיעה הכנסתן הכוללת הממוצעת לכ-51% מהשכר הממוצע במשק – פי 2 מהכנסתן של

1 משפחות עם ילדים עד גיל 24 לפי סוג משפחה, מספר ילדים עד גיל 24 במשפחה וקבוצת אוכלוסייה - לוח 5.11, שנתון סטטיסטי לשנת 2018, אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
 2 השכר הממוצע לצורך חישוב גמלאות.
 3 להרחבה ראו תיבה בפרק הבטחת הכנסה בדוח השנתי 2018.

דמי מזונות

נשים שאינן עובדות שקיבלו את מלוא התשלום לפי התקנות – כ-2,300 ש"ח (שהם פחות מרבע מהשכר הממוצע). בקרב נשים עובדות לא נראית בשנים 2014-2018 מגמה ברורה של דמי המזונות כשיעור מהשכר הממוצע, אם כי בין 2018 ל-2019 התשלום כאחוז מהשכר הממוצע ירד. בקרב נשים שאינן עובדות נראית מגמת ירידה.

- הבטחת הכנסה:** נשים שבית הדין פסק להן דמי מזונות נמוכים ושאינן להן כל הכנסה אחרת, או שהכנסתן ממקורות אחרים נמוכה, זכאיות להבטחת הכנסה מהביטוח הלאומי מכוח חוק הבטחת הכנסה, אם מתקיימים בהן כל תנאי הזכאות האחרים לגמלה. ב-2019 2,396 נשים בממוצע בחודש (כ-17% מכלל המקבלות דמי מזונות), קיבלו גם הבטחת הכנסה, לעומת 6,892 ב-2006 (כ-30% מכלל המקבלות).

לוח 2: נשים המקבלות דמי מזונות לפי סוג התשלום (אחוזים). דצמבר 2015-2019

שנה	סך הכל		תשלום לפי תקנות		תשלום לפי פסק דין
	מספרים מוחלטים	אחוזים	מלא	מופחת	
2015	16,689	100.0	5.0	19.5	75.5
2016	15,819	100.0	5.5	19.8	74.7
2017	15,410	100.0	5.3	16.6	78.2
2018	14,756	100.0	4.9	18.5	76.6
2019	14,234	100.0	4.9	18.8	76.3

לוח 3: תשלום ממוצע של דמי מזונות כאחוז מהשכר הממוצע במשק, לפי סוג התשלום ומצב התעסוקה. דצמבר 2015-2019

שנה	סך הכל	סוג התשלום		מצב התעסוקה	
		מלא	לפי פסק דין	עובדת	לא עובדת
2015	20.6	35.1	20.0	16.6	23.7
2016	20.3	34.3	19.7	16.2	23.4
2017	21.1	33.8	20.2	18.4	23.5
2018	20.5	33.1	19.8	17.9	23.2
2019	19.9	32.4	19.8	17.5	22.4

תשלומים ותקבולים

מספר החייבים בתשלום דמי מזונות הוסיף לרדת והגיע ב-2019 לכ-49 אלף. בסך הכל ירד מספרם מ-2012 עד 2019 בשיעור מצטבר של כ-9% (לוח 4). סך התשלומים לנשים היה כ-398 מיליון ש"ח וסך התקבולים מהחייבים כ-200 מיליון ש"ח. שיעור התקבולים מקיזוז גמלאות של חייבים נותר יציב למדי מ-2012 – כ-16%-19%, אך שיעור התקבולים שנגבו מהם ישירות עלה מכ-21% ב-2015/6 לכ-31% ב-2019 (תרשים 1). יש לציין שהתקבולים מהחייבים אינם

בהכרח לנשים שהם חייבים להן, משום שבחלקם מדובר בחובות שנוצרו לפני שנים לנשים שכבר אינן במערכת, אך המוסד ממשיך לגבות את החוב.

לוח 4: דמי מזונות – מקבלות וחייבים: סך התשלומים וסך התקבולים (מהירים שוטפים) 2019-2012

שנה	נשים (ש"ח, ממוצע חודשי)	גברים חייבים (ש"ח ממוצע חודשי)	תשלומים (אלפי ש"ח)	התקבולים כאחוז מהתשלומים	
				סך התקבולים	תקבולים מגבייה ישירה
2012	18,744	54,600	419,744	48.5	32.9
2013	18,283	54,925	418,789	48.7	32.3
2014	17,820	55,346	421,358	42.3	25.8
2015	17,038	50,879	436,504	38.0	22.3
2016	16,254	49,337	409,274	37.6	21.2
2017	15,589	50,001	416,795	45.7	29.5
2018	15,049	49,862	403,956	48.1	30.0
2019	14,453	49,662	397,665	50.2	31.5

תרשים 1: דמי מזונות – התקבולים כאחוז מהתשלומים, 2019-2012

